OLD AND NEW IN THE PROBLEM OF THE ADVERBIAL

Oana CENAC
„Dunărea de Jos" University, Galați

Abstract: *With this paper, we shall try to establish what is old and new in the problem of the adverbial, taking into consideration the traditional analysis of the issue together with the latest ones.*

Keywords: *old, new, adverbial*

Funcția sintactică reprezintă un statut pe care îl dobândesc unitățile lexico-gramaticale angajate într-un anumit tip de relații sintactice. Conceptul de *funcție* trebuie perceput ca parte fundamentală a unei structuri sintagmatice, în cadrul căreia părțile constitutive (părțile de propoziție sau propozițiile) sunt purtătoare de funcții, iar relațiile sunt generatoare de funcții şi de structură. Din această perspectivă, funcția apare ca finalitate a întregului mecanism sintactic prin care se actualizează poziția unei unități într-un ansamblu structurat; ea este cea care indică rolul pe care unitatea respectivă îl are față de regent în procesul determinării. Deci, funcția devine însăți rațiunea de a exista a unei structuri.

Funcția sintactică se actualizează numai în structurile binare, adică între două unități unite printr-o relație de dependență. Astfel, relația şi funcția se implică reciproc. Există însă şi tipuri de relații care nu sunt generatoare de funcții sintactice. Vorbim aici de raporturile de coordonare, apoziționare şi incidență.

În lucrarea de față ne propunem să analizăm, din multitudinea de funcții sintactice, pe cea de complement circumstanțial, această pentru că poziția sintactică de circumstanțial a stârnit multiple controverse mai ales în privința distincțiilor care se pot face în cadrul acestei clase. Problema clasificărilor şi subclasificărilor diferite apare şi în cercetările moderne dar chiar şi în cele tradiționale.

Astfel, *Gramatica Academiei* (1966) împarte complementele în două două mari clase: necircumstanțiale (complementul direct, indirect şi de agent) şi circumstanțiale (de loc, mod, timp, cauză, scop, condiție, relație, sociativ, instrumental, concesiv, consecutiv, de excepție, opozițional).

Mioara Avram, în *Gramatica pentru toți* (1997), clasifică complemetele astfel:

- După conținut: complemete directe, indirecte, de agent şi complemente circumstanțiale
- După termenul determinat: complemete ale verbului, adjectivului, adverbului şi interjecției
- După legătura cu termenul determinat: complemete izolate şi neizolate
- După formă: complemete exprimate prin substantive, adjective, adverbe, interjecții, forme verbale nepredicative şi complemete exprimate prin construcții complexe: construcții ale gerunziului şi construcții ale participiului
- După tipul de construcție: complemete în dativ, acuzativ şi prepozițoinal

În *Gramatica limbii române*, D.Irimia, propune următoarele criterii de clasificare a complemetului plecând de la tipurile de relații în care sunt implicate acestea:

- Relații de dependență verbală / adjectivală: circumstanțialul spațial, temporal, modal (care la rândul său poate fi: real, cantitativ, de conformitate şi ipotetic),

BDD-A5518 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:22 UTC)

consecutiv, de progresie, instrumental, cauzal, de scop, condiţional, de concesie şi limitativ)

- Relaţii de dependenţă mediată: complementul corelativ, complemetul sociativ, cumulativ, de excepţie şi de opoziţie

Pornind de la tipurile de relaţii şi de funcţiile pe care le generează, unii autori stabilesc următoarea clasificare:

- Relaţii de dependenţă simplă (unilaterală) care generează funcţiile sintactice de complemet direct, indirect, de agent, atribut şi complemet circumctanţial de mod, loc, timp, cauză, scop, concesie, consecutiv, instrumental.
- Realţii de dependenţă condiţionată care generează funcţiile de complemet circumstanţial: sociativ, cumulativ, opoziţional şi de excepţie

Gh.C. Dobridor recunoaşte, în *Sintaxa limbii române*, doar cinci categorii de subordonate (subiectiva, predicativa, atributiva, completiva şi predicativa suplimentară). După absenţa / prezenţa ideii de „circumstanţă" , Dobridor vorbeşte de două grupuri principale:

a) grupul necircumstanţial: subiectiva, predicativa, atributiva şi necircumstanţialele (completiva directă, indirectă, de agent şi predicativa suplimentară)

b) grupul circumstanţialelor: loc, mod, timp, cauză, scop, condiţie, concesie, consecinţă, instrument, asociere, relaţie, opoziţie, cumul şi excepţie.

Spre deosebire de punctul de vedere tradiţional ilustrat în ediţia din 1966 a gramaticii academiei, noua ediţia din 2005 atribuie clasei circumstanţialelor câteva trăsături (semantice, sintactice şi pragmatice) ce pot fi considerate prototipice. Iată care sunt acestea:

a) neintegrarea în structura tematică a verbului;
b) realizarea propoziţională cu joncţiunea manifestată prin conectori specializaţi;
c) posibilitatea de a funcţiona discursiv şi metadiscursiv.

Gramatica Academiei (2005) introduce conceptul de *circumstanţial prototipic* ca fiind un ansamblu eterogen de funcţii sintactice care se caracterizează preponderent semantic: circumstanţialul adaugă precizări de diferite tipuri referitoare la cadrul universului de discurs sau la diferite aspecte ale acestui cadru.

Fiind alcătuit pe criterii semantice, inventarul circumstanţialelor variază de la o gramatică la alta. Astfel, unii autori fac distincţie între complementul circumstanţial de timp şi circumstanţialul de periodicitate şi de frecvenţă sau între circumstanţialul de mod şi cel comparativ, de măsură sau de progresie. A fost propusă chiar şi funcţia de circumstanţial concluziv. G.A. (05) subsumează periodocitatea şi frecvenţa circumstanţialului de timp şi face distincţie între circumstanţialul de mod şi cel cantitativ. Comparativul nu este considerat circumstanţial, ci o specie de complement, legat de construcţia comparativă. Criteriile de clasificare a complementului în noua gramatică sunt:

- Din punct de vedere semantico-pragmatic vorbim de: *circumstanţiale situative* (circumstanţialul de loc şi de timp) asigură „ancorajul"spaţio-temporal al proceselor comunicate; *circumstanţiale procesuale* (circumstanţialul de mod, cantitativ şi instrumental) aduc precizări privitoare la procesul comunicat; *circumstanţialele care redau raporturi logico-semantice stabilite de locutor* (raporturi de cauzalitate, consecinţă, (non)implicaţie): circumstanţialul de cauză, scop, condiţional, concesiv, consecutiv; *circumstanţialele care centrează informaţia nouă pe anumite secvenţe ale enunţului din care fac parte*. Opoziţionalul, cumulativul şi cel de

BDD-A5518 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:22 UTC)

excepție precizează „circumstanța în raport cu acele componente neomisibile ale structurii din care fac parte.

Comparați: *În loc de cărți preferă filmele.*
În loc de cărți preferă ø.

Pe lângă salariu mai ia şi dividende.
Pe lângă salariu mai ia şi ø.

Sociativul şi circumstanțialul de relație se raportează şi la componentele omisibile ale enunțului.

Comparați: *În raport cu tine, Matei este este înalt.*
Ø Matei este înalt.

Ana a mers la cumpărături cu prietenul ei.
Ana *a mersla cumpărături ø.*

- Din punct de vedere sintactic, circumstanțialele prototipice sunt termeni subordonați ai grupului verbal, aflându-se pe un alt nivel de organizare decât complementele. Faptul acesta se poate reprezenta schematic astfel:

GV = [[V+ complemnete] + circumstanțiale] → circmstanțialele sunt determinări „periferice" ale grupului.

Dacă mare parte dintre circumstanțiale sunt implicate în relații binare (*A ajuns acasă; A venit târziu; Merge repede)* poate fi identificată şi o categorie de circumstanțiale integrate în structuri ternare:

Ex. *El vine la petrecere împreună cu Maria.*
În loc de friptură a mâncat înghețată
Au venit toți cu excepția lui Marius.

În exemplele de mai sus, circumstanțialele impun ocurența verbului dar şi prezența obligatorie a unui componenet nominal. Această situație este determinată de contragerea a două structuri propoziționale după cum se poate vedea mai jos:

Ex. *Pe lângă felicitări a primit cadouri. < (A primit felicitări) + (A primit cadouri)*

Au venit toți cu excepția lui Mihai. < (Au venit toți.) + (Nu a venit Mihai.)

- Din punct de vedere sintactico-semantic, circumstanțialele sunt componente facultative ai enunțului şi nu fac parte din structura tematică a verbului. În enunțurile: *Voi veni şi eu acolo.*
Ieri m-am întâlnit cu ea.
Alarma sună tare.
N-am vorbit de frică.

Temenii subliniați exprimă informații referitorae la situarea în spațiu (acolo), în timp (ieri), la calitatea procesului (tare), la sursa declanşării procesului (de frică).
Există unele verbe care impun , în mod obligatoriu, prezența unui circumstanțial.

Ex. *El locuieşte la Piteşti.*
Fata a procedat corect.
În sala de spectacol s-au comportat civilizat.

BDD-A5518 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:22 UTC)

Prezența acestora asigură gramaticalitatea enunțurilor, fapt pentru care componenții cu funcție de circumstanțial fac parte din structura tematică a verbului.

Alături de aceste tipuri de circumstanțiale (cu ocurență obligatorie), se află circumstanțialele cu rol dezambiguizator.

Comparați: *Ea a crescut trei copii.*
Ea a crescu în România.

El trage la hotel.
El trage o valiză după el.

Există situații în care circumstanțialul poate fi înserat în matricea semantică a verbului.

El intră în casă şi spune „Bună ziua”.
El intră ø şi spune „Bună ziua”.

Circumstanțialele şi rolurile tematice: circumstanțialele cu ocurență obligatorie au şi roluri tematice.

Ex. *Ea locuieşte la țară* [Pacient +V_{STARE} + Locativ] - rolul tematic „Locativ” este atribuit de verb.

Totodată, verbul poate induce anumite roluri tematice. Astfel, „Instrumentalul” este implicat de verbele agentive (*El taie lemnele cu toporul* .) , verbele de mişcare implică ocurența unui nominal Ținta / Direcția / Sursa având funcție de complement circumstanțial de loc.

Ex. *Pleacă mâine la Sinaia.* (complement circumstanțial de loc / Ținta)
Pleacă mâine ø

La unele verbe, rolul tematic este inclus în matricea sa semnatică.

Ex. *Ea mătură.* [→ cu mătura]
Ea patinează. [→ cu patinele]

În cazul G prepozițional, unele circumstanțiale nonobligatorii primesc rol tematic atribuit de acele prepoziții cu rol de predicat semnatic relațional.

Ex. *Ea aşază farfuriile pe raft* . [Locativ]
Ne-am întâlnit înainte de Paşti. [Temporal]

- Din punct de vedere comunicativ-pragmatic, circumstanțialele sunt componente necesare ale enunțului. Circumstanțialele prototipice (propriu-zise) vizează universul discursului aducând precizări referitoare la:
  - cadrul spațial : *Citeşte în cameră.*
  - cadrul temporal: *Se culcă târziu.*
  - la proces: *Citeşte mult. Scrie aşa de frumos că i-aş citi cartea toată ziua.*

Circumstanțialele metadiscursive sunt cele care se raportează (in)direct la actul enunțării.

- *„Nu ştiu cum poate sâ-i vorbească aşa. În primul rând, nu îl cunoaşte foarte bine. În al doilea rând, ar putea sâ-i vorbească în mod civilizat.* → în acest exemplu, circumstanțialele subliniate au rolul de a ierarhiza informațiile cuprinse în enunț
- *„Conform statisticilor, cazurile de elevi care abandonează şcoala sunt tot mai frecvente.”* → circumstanțialul este folosit pentru a indica faptul că informația este atribuită unei anumite surse
- Uneori, circumstanțialul are rolul de a justifica actul de enunțare

Ex. *Sincer, chiar ți-a plăcut petrecerea?* (= Spune sincer...)

BDD-A5518 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:22 UTC)

Apropo de examen, ai mai citit ceva? (= În legătură cu examenul ...)
De curiozitate, ai aflat cine era vinovatul? (Te întreb de curiozitate...)

- Circumstanțialele metadiscursive sunt utilizate pentru a reda perspectiva locutorului asupra conținutului enunțului.

Ex. *Din punctul meu de vedere, nu mai avem ce să ne spunem.*
Din partea mea, poți să faci ce vrei.

După ce am trecut în revistă câteva elemente care vizează aspectul „tradițional" al problemei circumstanțialului, vom încerca să prezentăm câțiva reprezentanți şi teoriile lor „moderne" pe aceeaşi temă.

Modelul propus de Ch. Fillmore se diferențiază de aspectul chomskyan al gramaticii transformaționale, deosebirea vizând, în primul rând, *natura structurii de adâncime*. Dacă la *Chomsky, structura de adâncime* este *organizată strict sintactic*, *Fillmore* porneşte de la ideea că *descrierea sintactică este semantic nerelevantă.* Argumentele pe care Fillmore le aduce în susținerea ideii sale sunt:

a) Categorii (funcții) sintactice diferite având acelaşi conținut semantic :

Ex. *Seceta seacă fântânile.* (obiect direct)
Fântânile seacă. (subiect)

El se vindecă cu vitamine. (obiect prepozițional)
Vitaminele îl vindecă. (subiect)

Fruntea şiroieşte de sudoare.(subiect)
Sudoarea şiroieşte pe frunte. (grup prepozițional)

El scapă din vedere ceva. (subiect)
Ceva îi scapă din vedere.(obiect indirect)

b) Aceeați categorie sintactică poate exprima conținuturi semantice diferite:

b 1) *Nominalul în nominativ (subiectul) poate exprima conținuturi semantice diferite:*
Agentul: *Elevul învață.*
Pacientul: *Prețul urcă. Piatra crapă.*
Cauzalul: *Necazurile l-au îmbătrânit.*
Instrumentul: *Vitaminele fortifică organismul.*
Ținta: *Mircea primeşte o scrisoare.*
Locativul: *Mă doare capul.*
Experimentatorul: *Copilul se bucură.*

b 2) *Nominalul în dativ (obiect indirect) poate exprima:*
Beneficiarul: *Ți-am cumpărat o carte.*
Experimentatorul: *Îmi place cartea.*
Ținta: *Mi-a venit o scrisoare.*

A descrie funcțiile sintactice realizate într-un enunț înseamnă a indica rețeaua de dependențe existente între elementele acestui enunț. Tesnière o va reprezenta sub

BDD-A5518 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:22 UTC)

forma unui arbore numit stemma în care complementul este plasat sub termenul completat şi legat de acesta printr-o linie. Autorul face distincție între :

Predicat – procesul însuşi (în metaforă teatrală – acțiunea)

Elementele – sunt de două feluri: actanții şi circumstanții (elementele ce indică locul, timpul, cauza, scopul, etc.). La Tesnière, *actanții sunt în număr de trei*: subiectul, obiectul verbelor active / agentul pasivului şi beneficiarul.

S-a realizat chiar o *clasificare a verbului în funcție de numărul de actanți* pe care îi comportă. Astfel avem:

- *Verbe avalente*: *plouă, tună*, etc.
- *Verbe bivalente*: *El citeşte o carte.*
- *Verbe trivalente*: *El dă o carte copilului.*

Speciile de actanți se deosebesc:

- Semantic: cel care face / suferă / în (dez)avantajul căreia se face acțiunea.
- Sintactic:

1. În limbile cu caz morfologic, distincția se face prin forma de caz: N / Ac / D.

Ex. *Profesorul dă elevului o carte*.
N. D. Ac.

2. În limbile fără caz morfologic, distincția se face prin topica față de verb:
-antepusă / postpusă: *Ion uimeşte pe Vasile*.
-tipul de prepoziție: *Ion trimite pe Vasile la părinți*.

Valența predicatului reprezintă numărul de complemente de care are nevoie un predicat pentru a alcătui un enunț simplu şi complet. Aceste complemente sunt **actanții**, numiți şi complemente verbale. Circumstanții (complemente ale frazei) sunt complementele necesare pentru a alcătui un enunț complex.
Ex. *Ion râde*. (valența 1)
Ion îl întâlneşte pe Vasile. (valența 2)

Valențele sunt necesare pentru a deosebi între ele verbe din acelaşi câmp semantic. Ex. *„a fura”* şi *„ a jefui”*

Această teorie se referă la rolurile semantice îndeplinite de nominale în raport cu predicatul.
Concepția rolurilor pe care şi predicatul şi le asociază apare în mai multe teorii lingvistice. Astfel, sintagma *„rol actanțial”* aminteşte de *actanții lui Tesnière, rol cazual* trimite la *cazurile fillmoriene* iar *„rolul tematic”* (theta-rol) trimite la *teoria theta-rolurilor* din G.B.

Principalele roluri recunoscute sunt *agentul, pacientul, instrumentul* şi *locativul*. Pe lângă rolurile simple apar şi *rolurile multiple*, atunci când acelaşi nominal, în raport cu acelaşi predicat, poate primi două interpretări:
Ex. *Ion bate cuiul cu ciocanul*.

OBS. Nominalul *„cuiul”* poate fi interpretat ca pacient (obiect afectat de acțiune) şi ca locativ (locul unde acționează bătaia ciocanului).

BDD-A5518 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:22 UTC)

Reguli particulare de actualizare sintactică a rolurilor specifice:

1) Dacă un agent este exprimat în structura de suprafață, el devine subiect în construcțiile active şi obiect prepoziţional în construcțiile pasive.

Ex. *Ion citeşte lecția*. (construcția activă)
agentul (subiect)

Lecția este citită de Ion. (construcția pasivă)
obiect prepoziţional

2) Dacă agentul nu este exprimat, dar există un instrumental, atunci acesta devine subiect.

Ex. *Microfonul amplifică vocea.* (instrumentalul)

3) Dacă nici agentul, nici instrumentul nu sunt exprimate în structura de suprafață, atunci pacientul devine subiect.

Ex. *Profitul se dublează.* (pacientul)
Fântânile seacă. (Pacientul)

Orice s-ar spune, chiar şi într-un domeniu rigid, cum este cel al gramaticii, aspectele nu sunt definitive şi mereu se vor ivi fapte noi care vor trebui explicate şi interpretate aşa cum am încercat să facem şi noi în privința circumstanțialului. Diferitele controverse care apar la un moment dat în limbă nu fac altceva decât ca, prin argumentele pro şi contra aduse, să se releve diferite fațete, până atunci poate nedescoperite, ale limbii.

Bibliografie

Avram, M., *Gramatica pentru toți*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1997
Dobridor, Gh., C., *Sintaxa limbii române*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1998
Dimitriu, C., *Tratat de gramatică a limbii române II. Sintaxa*, Institutul European, Iaşi, 2002
Frâncu, C., *Curente şi tendințe în lingvistica secolului nostru*, Casa Editorilă "Demiurg", Iaşi, 1999
Irimia, D., *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iaşi, 1997
***, *Gramatica limbii române*, vol.II, Editura Academiei, Bucureşti, 1966
***, *Gramatica limbii române*, vol.II, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005
Pană, Dindelegan, G., *Sintaxa grupului verbal*, ed. a-II-a, Aula, Braşov, 1999

BDD-A5518 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:22 UTC)